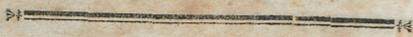

27

30

DISSERTATIO THEOLOGICO-CRITICA
 DE
 VERA LECTIONE
 LOCI DIFFICILIORIS
 I IOH. IV. 3.

QVAM
 PRAESIDE
 VIRO SVMMÆ VENERABILI, EXCELLENTISSIMO, DOCTISSIMO
 IOANNE LVDOVICO SCHVLZE

S. S. THEOLOGIAE NEC NON GR. ET OO. LL. PROFES-
 SORE PVBLICO ORDINARIO

FAVTORE AC PRAECEPTORE
 OMNIPIETATIS CVLTV AD CINERES DEVENERANDO
 D. XV. OCTOBRIS A. R. S. c*l*o*l*xx

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIICIET
 AVCTOR

FRIDERICVS ANDREAS STROTH

TRIBESIO-POMERANVS.
 E NVMERO SENIORVM REGII SEMINARII.

HALAE MAGDEBVRGICAE
 TYPIS IOANNIS HENRICI HESSII

12

INSTITUT FÜR HISTORISCHES RECHT

VERGLEICHENDE RECHTSLEHRE
VON
DR. THEODOR SCHUBERT

LEIPZIG
1874

VIRIS
MAGNIFICIS
SVMME VENERABILIBVS
EXCELLENTISSIMIS ATQVE AMPLISSIMIS
**IOANNI IOACHIMO
SPALDING**

SVPREMI SENATVS ECCLESIASTICI CONSILIARIO,
PRAEPOSITO BEROLINENSI, ET AD AEDES DIVI NICOLAI
PASTORI PRIMARIO,

GYMNASII BEROLINENSIS INSPECTORI CET. CET.

PATRONO, FAVTORI, STUDIORVM
PROMOTORI MAXIMO,
COGNATO HONORATISSIMO,

ET

**D.GVILIELMO ABRAHAMO
TELLER**

SVPREMI SENATVS ECCLESIASTICI CONSILIARIO,
COLONIENSIVM AD SPREAM, HVIVSQVE DIOECESEOS
PRAEPOSITO,

AD AEDES S. PETRI PASTORI PRIMARIO,
DIRECTORI ELEEMOSYNARVM CET. CET.

PATRONO MAXIME VENERANDO,

NEC NON
SENI MAXIME REVERENDO, CLARISSIMO,
DOCTISSIMO
D O M I N O
M. GODOFREDO SCHVLTZE
ECCLESIAE TRIBESEORVM PASTORI VIGILAN-
TISSIMO,

FAVORI ATQVE COMPATRI
OMNI PIETATIS CVLTV SEMPER COLENDO,
COGNATO HONORATISSIMO.

HASCE
PAGELLAS
S V M M A
QVA MAXIME DECET
OBSERVANTIA
IN DEVOTISSIMI AC GRATISSIMI ANIMI TESSERAM
DICAT

FRIDERICVS ANDREAS STROTH.

§. I.

Criticae S. studium, ob multorum hominum multa praeiudicia plurimis premitur difficultatibus. Sunt, qui ab vnus literae vel vocis mutatione salutis iacturam pendere existimant, quia singulos huius vel illius lectionis apices a Spiritu S. ortum suum repetere sibi persuadent. Hi vero rei criticae gnauiter imperiti sunt, cum in tanta var. lect. multitudine, vna tantum a Spiritu S. adeoque vera & genuina esse possit. Alii tam inuenuste sentiunt, vt editores N. T. ab omni errandi periculo immunes fuisse putent. Hi fere sunt nostri temporis Whitby: quanquam enim id non explicite affirmant, tamen reuera sic statuunt, dum lectionem receptam vbique omnino pro vera habent. Sunt vero etiam qui concedant, lectionem receptam non esse vbique genuinam, posse tamen eam retineri atque defendi, quoniam sensui non officiat, sed saepe meliorem contra fundat: at quaestiones criticae non sunt dogmaticae sed historicae indolis, non enim quaeritur, num scriptor sacer ita scribere potuerit, si sensus rationem habeas? sed, num reuera ita scripserit? Sunt denique, qui rei criticae operam dare penitus recusant, quia hoc literarum genus plurimis premitur difficultatibus. At vero si omnes tanto otii amore tenerentur, sacrarum literarum cognitioni augendae parum prospiceretur. Difficultates criticae sane sat multae sunt; ob inscitiam enim, negligentiam, atque audaciam librariorum verustiorum, etiam quorundam ecclesiae doctorum, contingit, vt hic ibi fere omnes qui supersunt codd. aut etiam versiones, recta careant lectione, interdum ex duabus v. v. l. l. quae-

vis fat antiquos codd. versf. & Patres pro se pugnantes habet, imo vtraque haud raro bonum fundit sensum, nec semper statim apparet, vnde vna vel altera enata sit, ita vt iudicatu difficillimum sit, quaenam lectio pro vera & genuina haberi mereatur, nec ne; sed tantum abest, vt nos per haec difficultates ab omni disquisitione & diiudicatione deterreri patiamur, vt potius locis & v. v. l. l. difficilioribus maximam curam atque attentionem impendamus, praesertim vbi non statim apparet, vnde enata sit varietas. Hae autem difficultates magno numero concurrunt in dicto 1 Ioh. IV. 3. cuius veram lectionem restituere, omni qua par est modestia, tentabimus; praesertim autem in inquirenda origine lectionum *λως* & *μη ἐμολογῆς* occupati erimus, prolaturi hunc in finem novam quandam coniecturam, qua posita ortus illarum lectionum facile perspicui possit. Cum autem non a me alienum errare sciam, spero, fore vt quilibet aequus ac in hoc genere versatus iudex eo faciliorem in condonando se praebiturus sit, si minus recta deprehenderit, quo maiores sunt difficultates, cum quibus hac in re pugnandum est.

§. II.

Haud adeo multa sunt in N. T. loca, quae tam varie in variis codd. versf. & allegationibus Patrum exhibeantur, ac noster. Iogens est, quem ad illum collegerunt WETSTENIVS, MILLIVS alique, variantium lect. numerus. Operae pretium est, vt illas statim in limine vna cum fontibus indicemus. 1) In cod. WETST. 33. (a) deest *πνευμας*; II) pro *μη ἐμολογῆς* legit interpres vulgatus *λως* & cum illo etiam interpres latinus IRENAEI (b), TERTULLIANVS, (c), ORIGENIS interpres latinus (d), aliique P. P. latini, quos invenies apud MILLIVM & WETSTENIVM, qui omnes phrasi *qui solvit* utuntur. Erravit autem cum MILLIO WETSTENIVS, dum CYRILLVM *alex.* (e) quoque pro lectione *λως* allegat, eius enim textus graecus vbiq;e habet *μη ἐμολογῆς*, sed eius interpres lat. *solvit* ex versione latina substituit (f) Praeterea

- (a) Lincolnienf. 2. (b) Adversus haereses Lib. III. c. 16. (al. c. 18.) (c) contra Marcion. Lib. V. c. 16. (d) in Math. Hom. XXXIII. (e) Libr. de recta fide ad reginas, T. V. Part. II. p. 94. & 95. edit. AVBERTI. Sed occurrit quoque dictum nostrum in libr. de recta fide ad THEODOS. Ipp. p. m. 8. (f) Puto igitur, MILLIVM, ex quo hausit forsitan WETST. solam hanc versionem inspexisse. Notavi hunc errorem, non vt carperem tantos viros de nobis optime meritos, quibus in tanto labore talis error facile accidere poterat, sed quia ad rem nostram facit.

terea in CYRILLO quidem (g) *διειπεν* occurrit, quae vox etiam ex-
tra in Ep. X. 5. LEONIS Papae ad FLAVIANVM, sed puto, CYRILLVM
cum ea videretur non ad nostrum locum respexisse. LVCIFER habet *qui*
destruit, sed sicut hoc non pro diversitate, sed tantum pro versione *τὸ*
λῶει habeo, ita quoque puto, istud *qui credit & qui non credit*, quod in
Versione aethiopica deprehenditur, esse versionem *τὸ ἐμπελοῦσι & μὴ ἐμ-
λοῦσι*. Caeterum SOCRATES (h) etiam Codd. antiquos commemorat,
qui legerint *λῶει*, de quo postea. III) Articulum *τῶν* omittunt Codd.
WETST. 22. 23. 30. 32. 35. 40. 46. (i) Lektion. 3. (k) Versio *copta*,
Editiones *Compl. Plantin. Genev.* IV) *Ἰησοῦν* omittit una cum Articulo ver-
sio Aethiopica, teste MILLIO, (l) & pro eo habet WETST. Cod. 4. (m)
κωροῖον. V) Vocem modo *Χριστῶν* omittunt WETST. Cod. 13. (n) *Syra*
viraque, & THEODORETUS (o), praeterea etiam teste MILLIO *Arabica*;
VI) totam contra propositionem *Χριστῶν ἐν σαρκὶ ἐληλυθῶτα* omittit A. B.
27. 29. (p) Versio *Vulg. Aethiop.* ORIGENES, CYRILLUS (q). VII) Pro
participio *ἐληλυθῶτα* legunt infinitivum *ἐληλυθεναι* prior *Syra, Arabica &*
POLYCARPUS (r). VIII) Porro deficit *ἐν* in WETST. Codd. I. 15. 16.
26. 36. 40. 45. 46. 56. (s) IX) *τὸ* in Cod. 32. & in edit. *Compl. & Plau-*
tin. Praeterea MILLIUS etiam notat, cod. *Barberini* 8, & Versionem *Vulga-*
tam, quae habet *hic est Antichristus*. X) *ὁ* deest in *Vaticano*, contra Codd.
6 (t) & 29 (u), legunt *ἐστὶ*. HENR. STEPHANVS & PRICAEVS volunt
legere *ἐν*. XI) Denique pro *ἀνηκουσμεν* legunt Codd. WETST. 4 & 5. (x)
ἀνηκουσμεν, quae varietas lect. autem valde vsitata est, in Codd. epistolae-
rum Iohannis. Quis non miretur tantam diversitatem in unico dicto?

§. III.

- (g) l. c. p. 94. paulo post allegationem nostri loci. (h) Hist. Eccl. Lib. VII.
c. 32. (i) Cod. Rich. Mead, Baroecianus, Rob. Huntingdon, Laudianus 5.
Cod. Magdalenensis collegii, Petavianus 3. Augustanus 6. (k) Cod. aulae
Trinitatis Cantabrigiae. (l) Sed huius omissionis tantum obiter nec in serie
variantium mentionem facit, ita ut videatur eam non pro V. L. sed pro er-
rore Interpr. aethiop. habuisse. (m) Basiliensis B. X. 20. (n) Colber-
tinus 7. n. 2844. (o) Eran. Dial. I. Occurrit ibidem infinitivus pro par-
ticip. (p) Alexandrinus, Vaticanus, Covelli 4. Genevensis 1. (q) locc. citat.
(r) Epist. ad Philipp. p. 187. edit. Cotel. (s) Reuchlini f. Basiliens. B. VI. 27.
Coiflinianus 25. & 26. Covelli 3. Cod. novi collegii, Petavianus 3. Uffenba-
chianus 1. Augustanus 6. codd. Medicei. (t) Stephani s, MILLIUS autem
allegat Steph. d. (u) Genevensis 1. Millius nominat Petav. 2, & alios
codd. apud CYRCELLAEVM. (x) Basiliens. & Steph. d.

§. III.

Illis iam missis, quae sunt minoris momenti, ordiamur ab ista phrasi *χριστον εν σαουι εηλυθητα*, & exponamus rationes in vtramque partem, quam fieri potest brevissime. Qui eam tueri volunt, provocant ad codd. complures, ad Versionem *syriacam, coptam & arabicam*, & ad editiones receptas, in quibus omnibus adest. Sed Codd. in quibus legitur, sunt iuniores istis in quibus omittitur, nec vim probandi habent, si a criticis rationibus destituuntur, quae certe desunt. Syra multis in locis interpolata est, ita ut in casu dubio raro perspicui possit, quid legerit eius interpres? multas enim habet additiones, & saepe insertae sunt notae marginales. (y) Arabica admodum recens est (z), eamque tales additiones aetate longe superant; copta similiter multas additiones admittit; nec harum versionum suffragium aliquid valet sine rationibus aliis criticis, iis vero etiam opponi possunt aliae versiones; ut latina & aethiopica. Minime autem omnium huc pertinet textus recepti auctoritas, inter omnes enim convenit, praescriptionem in re critica locum non habere, nec, si a Codd. ex quibus facta sunt, & quorum plerique sigillatim a WERTSTENIO & MILLIO allegantur, abstrahamus, ex iis aliquid probari posse, nisi iudicium editoris. (aa)

Quae vero, adversus hanc phrasin sunt rationes, maximi sane ponderis sunt. Deest enim, ut iam diximus (§. 2.) in Cod. *alex. & vatic.* qui sunt antiquissimi, & in aliis Codd., deest in versione vulgata & aethiopica, nec habent eam ORIGENES, CYRILLUS ac SOCRATES. Praeterea nullus Canon criticus contradicit, si abest, multae potius rationes criticae eam abesse iubent. Primum enim notandum est, quod pauci ignorant, librarios non tam pronos ad detrahendum, quam ad addendum fuisse, volebant enim semper codices suos quam maxime completos reddere, hinc non solum notas marginales inferebant (bb), sed & illustrationes, phrasasque

(y) v. c. Luc. XXIV. 1. cum aliis addit *ουτως ουδωτος* quod omittendum erat secundum sententiam criticorum quorundam. Sic cap. XVII. totum v. 36. addit multasque connectendi formulas, ut c. XV. 11. (z) Eam autem innuimus quae in Polygl. Paris. & ROB. WALTON. exstat, & Sec. X. facta creditur. Vid. MILLIUS Proleg. p. m. 136. (aa) TERTULLIANUS quidem haec habet, contra *Marc.* Lib. V. c. 16. Sed non satis liquet, an respexerit ad 2 Ioh. 7. Praeterea cum extra contextum verba ista allegaverit, non bene iis carere poterat. (bb) Vid. S. V. ERNESTI instit. interp. N. T. P. II. c. VI. §. 6-8. p. 138. S. V. SEMLERI herm. Vorber. 3. St. 1ste Abth. p. 20. Eiusd. edit. Libell. WERTSTEN. p. 63 seqq.

que ex aliis locis: interdum etiam possessores Codicum, secundum ingenium suum, libros suos perfectiores reddere volebant, inferibentes loca allegata ex V. T. aut etiam similia ex N. T. Inprimis familiare erat illis, inferere vbiq; nomina Ἰησους, Χριστος, κυριος, Θεος, saepe vbi vnicum horum adfuit, omnia posuerunt. (cc) Recte itaque praecipiunt, qui codicibus omitterentibus, si dubio locus fuerit, plus auctoritatis tribuunt, quam addentibus; in quo consentit WETST. can. IX. Nec vlla aderat ratio omitterendi hanc phrasin, consulto enim non omiserunt aliquid, nisi cum videretur illis locutio quaedam suspecta, & haereticis favens; sed istud de hac nullo modo valet. Omissiones vero ex negligentia ortae paucorum sunt, plerumque etiam vnicam tantum vocem concernunt. Ex altera vero parte pro more ipsorum inferendi ratio aderat, tum quia ὁμολογεῖν in commate praecedente, tum quia in loco parallelo 2 Ioh. 7. exstabat, hinc addere volebant illud, aut quod omissum putabant (dd) aut quod ad illustrationem adesse illis necessarium videbatur. (ee) Praeterea autem iam illa ipsa varietas in hac phrasin, dum modo χριστον omittitur, modo pro ἐληλυθῶτα legitur ἐληλυθεναι, (§. 2.): eam suspectam reddit. Plerumque enim hoc indicium est, nullum adfuisse verbum, dum vna hoc, alter aliud ponit, cuius rei exempla occurrunt haud raro. (ff) His ita perponderatis, omnino hanc propositionem ab authentico Iohannis abfuisse puto, quam sententiam etiam nobiscum fert MILLIUS. (gg) BENGELIUS tamen, qui in delendo saepe plus iusto religiosus est, minus firmam omitterendi hoc loco ratio-

B

tio-

- (cc) Huius rei exempla in singulis fere MILLII, WETSTENIQUE N. T. paginis invenies. Nominasse sufficiat Eph. II. 20. (dd) Sicut I Cor. I. 15. vocem βαπτισμῶν, secundum quosdam. (ee) v. c. Rom. VIII. I Ioh. X. 8. ibi enim illustrandi causa addidisse videntur totam locutionem μη κατω σαρκι κ. τ. λ. hic προ ἑμῶν. (ff) v. c. Ioh. I. 18. Θεος & υἱος. I Cor. I. 15. ἑκπατισμα, ἑκπατισμῶν, ἑκπατισμῶν, βαπτισμῶν. Marc. XI. 2. ὄψω, ὄψω, πικροτε. Luc. VI. 10. ὁ δε ἵκουσεν ἄνω, ὁ δε ἕζετο, καὶ ἕζετο. Act. XX. 28. Ζη, κυριος, Χριστος. Immo innumera huius generis exempla hic ibi obvia sunt. Vid. S. V. SEMLERI Libell. WETSTEN. p. 78. & alibi. (gg) Proleg. p. m. CXLV. al. 1357. Sibi ipse autem hac in re contradicit. Loco enim cit. dicit, hanc propositionem videri ex versiculo praecedente traductam, sed p. m. LXXXIX. & CXL. non solum asserit, lectionem receptam, (praecipue ob testimonium POLYCARPI) genuinam esse, sed etiam p. XXXIII. al. 286. ἐληλυθεναι rectius se habere putam quam ἐληλυθῶτα, ob eiusdem POLYCARPI testimonium. Hoc innuere videtur WETSTENIUS, qui in not. ad h. l. dicit, MILLIUM perperam ad hoc comma referre, quod ad praecedens 2 pertinebat.

tionem adesse dicit (hh), sed hac in re sibi ipse non satis constat, utpote qui alias consensum cod. Alex. & Vulgatae pro tuto criterio genuinae lectionis habet. (ii) Testimonium POLYCARPI, qui hac phrasi utitur, admodum incertum est. Dubitatur enim, sintne ipsius verba, an allegatio verborum Iohannis? Saltem admodum vage loquitur: sed de illo dicendi quaedam aptior facultas nobis postea erit. Simili modo vocem ἴσθιν, quae teste BENGELIO non solum in Aethiopica, sed etiam in aliis Codd., secundum annotationes ERASMI deest, additamentum esse puto, quod deinceps exposita demum nostra hypothesi clarius patebit. (kk) Idem vero etiam de articulo (την) statuendum esse puto, nulla enim aderat ratio eum omittendi, tamen hiece articulus in multis codd. in copta, & in POLYCARPO abest; de IRENAEO & ORIGENE non liquet, quia eorum interpp. latini quoad locum nostrum tantum supersunt. BENGELIVS (ll) in eadem fere est sententia, qui hanc lectionem sine articulo, pro tali habet, quae per Codd. firmior quidem sit, non plane tamen certa.

§. IV.

Priusquam ad id progrediar, in quo haec praecipue versatur tractatio, paucis ea complector, quae ad reliquas huius loci lectiones pertinent. Quod ad omissionem vocis πνευματι attinet (mm), ego quidem aliquid de ea discernere nec cupio, nec audeo, nondum enim rationes tollendi eam perspicio, tamen praefraete non resisterem, si quis additam eam putaret. Caeterum eiusdem generis exemplum Ioh. XV. 2. exstat, vbi ad πον nullum adponitur substantivum nomen, quod ex praecedente oratione subintelligendum est, sicut in nostro quoque loco fieri possit. Ex, quod in multis codd. abest (§. 2.) additum esse potest, quia commat. 2. exstabat; omisium, quia antea legebatur ἐν τῷ πνεύματι ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Articulum το vero, qui hic ibi abest (vid. §. 2.) iure adesse penso: similis constructio est ac I Cor. II. 14. forsitan etiam πνεύματι per ellipsin abest. Eadem mihi sententia est de isto ὁ posteriori. Quod denique ad receptam lectionem ἀκούετε attinet, eam

(hh) Appar. Crit. p. 928. edit. BURCKII, quae 1763. prodit. (ii) Appar. Crit. p. 65. Obf. XXXI. (kk) Qui plura de talibus additamentis scire cupit, adeat WETST. can. IX. & X. & illustrationem, quam tam ipse, quam S. V. SEMLERVS adiecit. (ll) Lib. cit. p. 929. (mm) Quam BENGELIVS non notavit in suo Appar. Crit. cum tamen alias, imo in praec. commate var. lect. cod. Lincolniensis, in quo haec vox omittitur, adduxerit.

eam alteri ἀκηκοσμεν praeferendam esse existimo. Sed haec breviter attingere visum est, cum ad graviora properandum sit.

§. V.

Longe plures difficultates comitantur receptam lectionem μη ὁμολογεῖ, vel ut alii maluerunt λυεῖ. Vtriusque lectionis tanta est varietas, ut in primam eius originem inquirere operae sit pretium. Priusquam autem me ad ipsam disquisitionem accingam, breviter quid viri eruditissimi, tam antiquiores, quam recentiores de hac varietate iudicaverint, recensebo. SOCRATES (nn) discrete perhibet, in antiquis exemplis lectum fuisse λυεῖ, sed hunc sensum erasisse eos qui deitate ab humanitate separare vellent. Idem statuit FVLBERTVS Carnotens. & HINC MARVS: sed hic posterior expunctionem hanc simul inepte illustrat, dum adiicit: „Sicut constat, Ariam nos de evangelio erasisse, quod Salvator ait; quia Deus spiritus est (oo), quoniam credere volebant, quod Spiritus S. Deus esset omnipotens.“ STEPHANVS LE MOINE (pp), quem adducit THOM. ITTIGIVS (qq), non alienus videtur ab eorum sententia, qui statuunt, Patres secundi saeculi, ut Gnosticos Iesum a Christo divellentes fortius stringerent, Iohannem textum interpolasse; postea tamen addit, se existimare, interpolationem illam casu potius quam pravo consilio factam, & ex ἐληλυθота factam λελυθота. (†) EVDDEVS (rr) lectionem receptam veram esse, istam vero a Nestorianis factam corruptionem sine fundamento adseri, iudicat. DEYLINGIVS (ss), receptam lectionem tueri vult, & quidem praecipue ob testimonium POLYCARPI; de ortu illius lectionis plures profert coniecturas; in quibus est etiam illa STEPH. LE MOINE; „porro, suspicati sunt, inquit, eruditi, virumque forte scripsisse Iohannem, & priore quidem „loco id, quod habent graeci codd.; posteriore autem ο λυεῖ τον ΙΗΣΟΥ.“

B 2

„Su-

(nn) Hist. eccl. L. VII. c. 32. (oo) Ioh. III. 6. Duo hic notari merentur; I. videre licet ineptum interpretandi atque concludendi modum quorundam P.P. nam si etiam demus hanc propositionem adesse, (quae tamen ob contextum adesse nequit,) quam quaesitio ratione ex ea probari potest Spiritus S. divinitas? 2. hanc legem sancire possumus; plerumque, ubi haereticis omissiones imputantur, orthodoxi additionis accusandi sunt. (pp) In not. & observ. ad var. sacra, p. 406. (qq) In Diss. de haeresiarch. aevi apostolici. Sect. II. c. X. p. 186. ipse tamen rem in suspensio reliquit. (†) Pro λελυθота tamen legi oporteret λελυθота. (rr) In Hist. Theol. dogm. Lib. IV. c. II. §. 44. p. 880. (ss) In Observ. S. P. III. Obs. XLV. p. 447. seqq. Qui tamen cum MILLIO errat, dum CYRILLVM pro lectione λυεῖ adducit.

„Suspicionem auget, quod utrumque protulerint AVGVSTINVS, TER-
 „TVLLIANVS, & FVLGENTIVS.“ Ad ESTIVM denique provocat.
 Tandem omnino probabile esse dicit, studiosum aliquem ex odio istius hae-
 reseos, (Cerinthianae & Ebionitarum) adposuisse ad marginem libri *λweis*
τον Ιησυν, tanquam interpretationem propositionis antecedentis, quod scri-
 bae deinceps in textum intulerint. Nec aliter sentit MILLIVS (tt), qui
 POLYCARPI testimonio fretus, *λweis* pro glossa marginali haberi vult.
 BENGELIVS (uu) porro lectionem *λweis* non probandam dicit, quamvis
 a nonnullis probetur. Vir Summe Ven. SEMLERVS (xx) observat, *λweis*
 esse forsitan glossam TERTVLLIANI & *λweis τον Ιησυν* non esse graecam
 phrasin. Summe Ven. denique ERNESTI (yy) iudicat, textum graecum nihil
 habere, vnde latina lectio nasci potuerit, deinde lectionem *λweis* esse sensu
 bonam, denique coniecturam proponit de duplici editione *αυτογραφων*.
 Hae sunt fere potissimae eruditorum de hac lectionis varietate, sententiae.

§. VI.

Vtriusque lectionis examen nunc instituamus, secuturi ordinem quem
 praescripsit idem S. V. ERNESTI (zz), ita scilicet, ut primum in antiquitatem
 harum lectionum, deinde in bonitatem, denique in veritatem earum in-
 quiramus. Optime enim monuit Vir S. V. nullam lectionem veram esse
 posse, quae non sit eadem antiqua & bona, sed non contra, omnem an-
 tiquam aut bonam statim etiam veram esse. Sed adiciamus quasi in li-
 mine huius disquisitionis, antiquitatem non semper ex rationibus exter-
 nis, (sic appello testimonia Codicum, versionum, & Patrum) cognosci posse,
 sed rationes quoque internas, quae e contextu, e modo scribendi scri-
 ptoris, ex aliis denique circumstantiis, v. c. e similitudine litterarum,
 & compendiorum scribendi &c. desumendae sint, surrogandas esse. Hoc
 neminem negaturum esse spero, qui *αυτογραφα* dudum ante omnia quae
 supersunt lectionis testimonia, perisse, lectionisque varietatem iam primis
 temporibus invaluisse, non nescit. Quo minor enim erat exemplorum
 scriptorum *θεοπνευστων* numerus, eo facilius error scribendi, si quidam ir-
 repperit, latius diffundi poterat. Sumamus casum, cuius possibilitatem,
 forte

(tt) Prol. p. LXXXIX. CII. CXL. & in h. l. (uu) App. crit. p. 928. coll. p. 86.
 (xx) Append. ad Proleg. WERSTEN. p. 590. & 591. (yy) Instit. interpr.
 N. T. P. II. c. II. §. 17. p. 102. & 103. (zz) Lib. cit. P. II. c. VI. §. 22.
 seqq. p. 143.

forte etiam existentiam, nemo negare potest; ponamus, *ἀπογραφῶν* quoddam bis descriptum fuisse, in vtrumque autem *ἀπογραφῶν* hic ibi scribendū errorem ab hominibus non alienum, irreplisse, reliqua porro *ἀπογραφῶν* secundum vnum horum tantum facta esse, atque *ἀπογραφῶν* ipsum cum altero *ἀπογραφῶν* satis cito (forte occasione excidii Hierosolymorum, aut persecutionis a Nerone institutae) periisse, nonne hinc scribendi errores, in illo obvii, in omnes caeteros seriores deferri debebant? Posito hoc, antiquitas lectionis etiam e coniectura rationibus criticis suffulta, interdum peri potest. Observationem hanc non inutilem esse putavi statim in limine adiicere, ad dubia eo melius refellenda, quae alias ratione antiquitatis contra nostram coniecturam moveri possent.

§. VII.

Tota res facile confici posset, si demonstrare possemus, alterutram harum lectionum alteri antiquitate praevalere, sed quantum in re difficili iudicare possumus, vtraque fere aequae antiqua est. Lectionem enim *μη ὁμολογεῖ* sat verustam esse suffragio omnium codicum superstitum, quotquot inspecti sunt, & versionum antiquiorum efficitur; confirmatur quoque allegationibus TERTULLIANI & CYRILLI. Immo, uti ex SOCRATE patere videtur, etiam NESTORIVS ita legit. (a) Nihil itaque obstat, quo minus lectionem *μη ὁμολογεῖ* antiquitatis nomine satis commendabilem esse statuamus. Lectionis autem *λυεῖ* eadem fere est antiquitas. Quanquam enim in nullo Codicum exster, legitur tamen in IRENAEO, qui TERTULLIANVM aetate superat, adeoque etiam sec. II. iam valuit. Haud nescio quidem, Interpretem latinum IRENAEI tantum, qua allegationem nostri loci superesse, sed hoc antiquitati lectionis nil officit; IRENAEVS enim ipse libros suos aduersus Haereses circa A. C. CLXX. scripsisse, & interpret eius anonymus, versionem illorum, vel ipso adhuc vivo, vel paulo post obitum eius concinnasse dicitur; de quo conf. MILLIVS (b). In latinis interpret id vnum praecipue egit, vt scripturae testimonia exprimeret verbis iis, quae Celticis suis, totique occidenti iam in vsu erat, Italicae sive Vulgatae. Vnde factum, vt paucis in locis, nec nisi e contextu orationis, satis certo adsequi possis, quaenam fuerit codi-

B 3

dis

(a) POLYCARPVM pro antiquitate allegare nolui, quia suspectam habeo eius epistolam, de qua infra plura dicentur. (b) Prol. p. XL. & LVIII.

cis *irrenaceni* lectio. Cum MILLIO consentit b. c. e. MICHAELIS. (c) Ad haec autem S. V. SEMLERVS. (d) „Non satis certa sunt, inquit, „quae MILLIVS praecepit, interpretem neglecto graeco textu, addidisse „versionem quae Itala appellabatur, neque enim isto iam tempore vna quae- „dam omnium valebat & regnabat latina versio, alia in Africa, „alia in Europa, nec hic una occurrit. Hinc, si vel maximo interpretes ita „rem suam peregrisset, quod non video vnde constet, antiquissimorum ta- „men Codicum lectiones, in ista versione exstabant.” Et haec quidem suf- „ficere possent ad asserendam antiquitatem lectionis *λως*, sed pro ea etiam pugnat TERTVLIANVS, qui vtramque lectionem coniungit; sine dubio igitur invenit eam in antiquissima latina versione, ex qua hausit. Simi- liter & ORIGENES (e) ita legit, quod e toto contextu patet, quanquam hoc loco supersit tantum interpretes eius latinus. Luculenter quoque asserit Socrates; *ἔτι ἐν τῇ καθολικῇ ἰωάννης γέγραπτο ἐν τοῖς παλαιαῖς ἀντιγραφοῖς, ἔτι πᾶν πνεῦμα ὁ λως κ. τ. λ.* His in vtramque partem collatis testimoniis, dici vix potest, quatenam harum lectionum alteri antiquitate praeualeat?

§. VIII.

Videamus igitur, num forte alterutra harum lectionum alteri bonitate praestet? De bonitate autem, vt ita dicam, dogmatica, s. sensus, non vero grammatica, nobis hic sermo est. Lectionem *μη ἐμολογεῖ* bonum fundere sensum nemo inuenire potest, qui attenderit ad antithesin satis manifestam inter haec verba, & praecedens comma, simulque ad convenientiam illorum cum loco parallelo 2 Ioh. 7. Omnino haec verba ita intelligenda sunt, vti in nostris editionibus exstant, quanquam non ita scripta sint. Sed lectio quoque *λως*, modo grammaticae recta sit, bonum fundere potest sensum. Sive enim latine *destruere* aut *abolere*, reddatur, vti LUCIFER fecit, bene se habet sensus ob usum loquendi apud IOHANNEM, qui saepius voce *λως* in hoc significatu vitur. v. gr. Ioh. II, 19, c. V. 18. VII. 23. X. 35. 1 Ioh. III. 8. sicque respectus foret ad tales homines,

(c) Tract. crit. de var. lect. N. T. §. 14. p. 21. (d) Proleg. WETSTEN. p. 175. (e) In Matth. Hom. XXXIII. p. m. 883. De peregrinatione Christi loquens ORIGENES, atque affirmans, eum tantum secundum humanitatem peregrinari, Haec, inquit, dicentes non solvimus suscepti corporis hominem, eum sit scriptum apud IOHANNEM, Omnis spiritus qui solvit Iesum, non est ex Deo.

nes, qui dictis factisque totum Christianismum destruerent: sive *solvere* aut potius *dissolvere* reddatur, tunc etiam bonus esset sensus, ob respectum horum verborum ad Docetas aliósque haereticos iam tunc existentes, qui Iesum a Christo separabant, eiusque personam ita solvebant. Hac via itaque nihil de veritate alterutrius lectionis decerni potest.

§. IX.

Veritas harum lectionum iudicanda est partim e libris, partim ex observationibus grammaticis, viam monstrante S. V. ERNESTI (f). Quod ad rationes e libris desumptas attinet, earum mentio iam facta est in antecedentibus. Ita enim concludunt, qui lectionem *μη ἐμολογεί* tueri cupiunt, quaecunque lectio existat in omnibus Codd. Mscr., hactenus collatis, cui favent antiquiores versiones, ut *syra, copta, arabica*, quamque habent antiqui P. P. VI POLYCARPVS, CYRILLVS & TERTVLLIANVS, illa est vera. Hae autem rationes non sufficiunt, vti postea demonstrabitur, similes quoque pro altera lectione allegari possunt, addamus itaque ex observationibus grammaticis argumenta pro veritate lectionis *μη ἐμολογεί* pugnantia. Primum nominari meretur argumentum, quo vsus est ERASMVS & cum illo ITTIGIVS (g), quo teste etiam alii interpretes, in quibus EPISCOPIVS, eo vsi sunt; quodque in eo consistit, ipsam antithesin, IOHANNI perquam familiarem, hanc lectionem requirere. Ad hoc argumentum, cui respondet WETSTENII Canon IX, accedit coniectura, lectionem *λυει* esse notam marginalem contra haereticos factam, posteaque textui illatam, quae in locum genuinae lectionis *μη ἐμολογεί* successerit.

§. X.

Sed silentio praeterire non possumus ea, quae contra haec argumenta totamque adeo lectionem regeri possunt. Primum, quod ad Codices attinet, monendum est, quod nemo huius rei peritus ignorat, omnes Codd. esse maxima lect. var. parte iuniores: seculo enim II. iam magnus var lect. numerus obtinuit, plures ortae sunt deinde sec. III. & IV, cum in variis provinciis vario modo legere coeperint, aliter in Aegypto, aliter

(f) Inst. interp. N. T. P. II. c. VI. §. 24. p. 143. (g) De haeresiarch. aev. apost. p. 186. ERASMVS sylvam locorum adiecit, in quibus tales antitheses occurrunt.

ter in Palaestina, aliter in Graecia, aliterque in Italia & Africa. Successu autem temporis factum est, ut istae lectiones in hac vel illa regione receptae solae haberentur, nec describerentur amplius lectiones (interdum verustiores & genuinae) quae a lectione, quam dicunt ecclesiasticam, dissonabant; & si interdum codex quidam ex vna provincia ad alteram pervenit, mutatus est ita, ut congrueret lectioni ecclesiasticae huius provinciae. Nullus autem Codicum, quos novimus, seculum V. superat. Quomodo igitur credibile est, eos ubique tenere vetustissimam & genuinam lectionem? descripti enim sunt ita, uti tum temporis cum describerentur, in illa regione ubi componebantur, lectum est. Accedit, sequentibus temporibus multos Codd. secundum plures fuisse compositos, ita ut nunc huius, nunc alterius lectionem pro suo ingenio ponerent librarii s. editores. Si porro ea assumamus, quae sub finem §. 6. dicta sunt, non mirum videri potest, fere omnes Codd. superstites collatos hic ibi destitit genuina & authentica lectione, quae tamen forsan adhuc superesse potest in aliis codicibus, quos nondum vidimus. Imo dantur loca dubia quorum vera & genuina lectio vix in vilo, aut tantum in vnico, codice existat. Quaedam dabimus exempla. Matth. I. 19. legunt omnes Codd. παραδειγματισαι, vnicus cod. I. s. Basilienfis B. VI. 27. veram lectionem tenet, scil. simplex illud verbum δειγματισαι, quod & ORIGENES & EUSEBIUS agnoverunt, uti in scholio Codd. 34. 39. 41. notatur; nec ullam MILLIUS lectionis varietatem hic observavit. Sic Marc. XIV. 25. plurimi Codd. minus recte legunt, solus *Cantabrigiensis*, seu D. habet & μη προδω πην, quae lectio hebraizans, sine dubio vera est. Sic cap. XV. 34. plurimi habent, με ἐγκατεστης, vnicus D. habet ἀνειδισαι με; sic quoque I Cor. I. 15. verbum βωπτίζεν, ut quidam volunt, abesse debet, in omnibus tamen Codicibus legitur, quanquam mutato tempore, persona, numero & coniugatione. Haec sufficiant ad infringendum illud argumentum, quod a multitudine Codicum desumitur.

§. XI.

Idem fere de Versionibus dici potest: varietas enim lectionum iam fuit, antequam factae sint *Copta*, *Armena*, *Aethiopia*, & *Arabicae*; forsan etiam ante *Syram* (h) & *Italiam*. Sunt autem fere omnes hic ibi interpolatae.

(h) Quae secundum GLOCESTR. RIDLEY Sec. II. composita est, dissentit WETSTE-
NIUS

latae. De *Syra* exempla collegit WETSTENIVS (i), & luculentissima S. V. SEMLERVS. (k) Et quanquam hoc non omnino concedere velit c. b. MICHAELIS (l), tamen id nobis dat, eam factam esse secundum Codicem hic ibi interpolatum, quod historia de adultera Ioh. VIII. loquitur: de *aethiopia* autem ipse MICHAELIS l. c. illud concessit; quam vero filiam *coptae* esse non admittit. Praeterea existant loca, ubi non solum una aut altera Versio, sed omnes additamentis seant, adeoque genuina lectione carent. Nominasse sufficiat Luc. VI. 10. (m) & Marc. XIV. 25. Et in nostro quidem loco antiquissima *Itala* reliquis contrariatur, utpote quae legit *luei*: quanam igitur iam sequenda est, antiquior, an feriores? Sed progrediamur ad reliqua argumenta e libris desumpta. Ad POLYCARPI testimonium quod attinet, paulo fufius ad illud respondendum videtur, quia tot viri eruditissimi, ut MILLIVS, DEYLINGIVS, ITTIGIVS & alii eo nixi sunt. Primum quidem *αὐθεντία* illius mihi valde suspecta est, quia id commune erat sequiori aevo, componere libros, & ut illis auctoritas quaedam concilietur, adscribere eos viro cuidam apostolico, sicuti adscripta sunt DIONYSIO *Arcopagita*, CLEMENTI *Romano*, aliisque viris apostolicis multa scripta supposititia; saltem non perspicio rationem, quae mihi persuadeat, eam pro genuina habere. Adest quidem IRENAEI testimonium de illa (n), sed non nego, unquam existisse epistolam POLYCARPI, de eo nunc quaestio est, num haec sit, quae nostris iam teritur manibus? Paulus etiam epistolam ad Laodiceanos commemorat, & tamen *Ψευδοπιγραφον* scriptum est quod sub eo nomine

C

cir-

NIVS cum aliis. Certe vix credi potest, eam iam Sec. I. ab apostolo THAD- DEO aut Evangelista MARCO factam esse; aetate sua, ut ego quidem credo, Italiam non attingit. LA CROZE Armenam huic & antiquitate & bonitate praeferre vult, Thesaur. epist. Tom. III. ad WHISTONVM, p. 262. sed nimio amore in Armenicas litteras abreptus, ut iudicat S. V. SEMLERVS. c. b. MICHAELIS putat eam antiquitate vel nil, vel parum cedere Latinoꝝ vulgatae, Tract. crit. §. 23. p. 30. (i) Prol. p. 291. (k) Lib. WETST. p. 81. (l) l. c. p. 31. (m) Vbi *Vulgata*, utraque *Syra*, *copta*, *aethiopia*, *armena*, *arabica*, *persica* & *gobica* legunt *κη ἕτερον*, contra omnes fere codd. graeci legunt *ὁ δὲ ἐποίησεν αὐτοῦ*, alii adhuc aliter. Haec autem varietas offendit, nullum verbum hic adfuisse. (n) Advers. Haer. Lib. III. c. 3. Similis locus exstat apud EUSEB. hist. eccl. Lib. IV. c. 14. *ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ πάλαια πρὸς Φιλίππωνος γερμανικῆς ἑκκλησίᾳ, ἣν ἡμεῖς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως ἴσμεν, καὶ τὸ κρηνημα τῆς ἀληθείας, οὐ βαλομένη, καὶ φρονιζομένη τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, οὐκ ἀνομιᾶς μίσην.*

circumfertur. Sed si etiam omnia dare vellem, tamen ex hac epistola nihil quoad voces nostri loci probari potest: alias enim dicendum foret, totum dictum ita legendum esse, vt in POLYCARPO existat. Id enim in apriico positum est, cum tam vage allegasse locum nostrum, vt fere eodem iure allegatio loci 2 Ioh. 7. dici possit: nam pro *παν πνευμα* habet *πας*, addit *αν*, legit *ομολογη* pro *ομολογει*, *εληλυθεναι* pro *εληλυδοτα*, imo addit totam propositionem *Χριστον εν σαρκι εληλυδοτα*, quam tamen abesse debere supra (§. 3.) evictum dedimus; omittit porro *εν τε θεος εν εστι*, denique pro *και τετο εστι το τε αντηχηστε* ponit *αντηχηστος εστι*. Nec sine verbo *ομολογειν* allegari poterat dictum nostrum extra nexum: in nexu cum praecedentibus, abesse hoc quidem & subintelligi poterat, & debebat, (§. 8.) sed extra nexum non item. Exemplum addam; si quis Patrum, dictum Ioh. XIII. 9. extra nexum allegasset, omnino sic allegare debuisset, *μη τες ποδας με μενον νηης. κ. τ. λ.* alias intelligi non poterat, ex hoc autem non sequeretur, *νηης* in textu expressum fuisse, quod in contextu subintelligi potest. De CYRILLO breviter tantum moneamus, partim eius testimonium, vt Patris Sec. V. pro vera lectione, non magni faciendum esse, saltem non tanti, vt ORIGENI & IRENAEO praevalere possit, partim autem, non constare, annon verbum *ομολογει* ab ipso peripicuitatis causa adpositum sit. Denique Patrum scripta saepissime ad formulas postea vsitatas mutata esse novimus. (o) Haec omnia etiam de reliquis Patribus, qua maximam partem latinis, qui hac phrasi *μη ομολογει* videntur, dici possunt.

§. XII.

Accedamus ad argumenta, quae ex observationibus, vt ita dicam, grammaticis desumpta sunt. Et fatendum quidem est, haud levem prae se ferre speciem ERASMI argumentum, cuius supra (§. 9.) mentionem fecimus. At tanta non est eius vis, vt contra maximas in contrarium rationes evincere possit, IOHANNEM *μη ομολογει* scripsisse. Praeterea nihil fere eo contra nos efficitur, nam anthithesis etiam adest, etsi minus aperta, si *λως* ponatur; immo quis anthithesin non videt, si *ομολογει* plane abest, sed subintelligitur? Minus autem adhuc probatur coniectura ista, qua statuerunt, *λως* esse notam marginalem contra haereticos adpositam. Librarium enim plurimi tam religiosi erant, vt haud facile quod in textu scri-

(o) Cuius rei confirmationem invenire poteris in WETSTEN. Libell. p. 71. seqq.

ptum erat omitterent : hinc, si glossa marginalis aderat, eam quidem saepe inferebant, sed loco eius non omittebant quod in Textu scriptum erat, textum potius & notam coniungebant. Sic fecerunt saepissime, vt Marc. XII. 23. & Luc. II. 6. (p) Qui igitur factum, vt μη ὁμολογεῖ plane exciderit ex isto Codice, quo vsus est Interpres latinus, ORIGENES & alii? Quam autem TERTULLIANVS ambas coniungit lectiones, vel sponte hoc fecit, vel ex duplici recensione. Et si vel maxime demus, λυεῖ esse talem glossam marginalem, exinde tamen non statim sequitur, μη ὁμολογεῖ esse veram lectionem. Sequeretur illud, nisi tertium deur: hoc autem dari postea indicabimus.

§. XIII.

Sed aliae sunt rationes, quae lectionem μη ὁμολογεῖ maxime suspectam reddunt. Si illa pro vera & genuina assumeretur, nullo modo perspicui potest, vnde enatum sit λυεῖ? Quaedam enim semper in textu rationes adeste debent, vnde varietas exoriri atque iam exorta cognosci potest; siue librarius per similitudinem litterarum alter scripserit, siue propter convenientiam idearum vocibus subiectarum eo perductus sit. Contra, si lectio A, ex lectione B. oriri non potuit, lectio B. quoque non pro genuina haberi potest, sed potius vel A. est authentica, vel si ex ea ortus τῆς B. quoque comprehendi nequit, tertia quaedam vt communis stirps assumenda est, ex qua ortus τῶν A. & B. concipi potest. (q) Dum id igitur tuto supponitur, neminem sine ratione quicquam mutasse, haec ratio aut in infirmitate & negligentia, aut in consilio Librariorum quaerenda est. Atqui nec per infirmitatem & negligentiam, nec consilio lectio λυεῖ ex μη ὁμολογεῖ, oriri potuit: non priori modo, quis enim μη ὁμολογεῖ & λυεῖ ex negligentia commutabit? nulla adest similitudo, praeterea exstabat v. 2. ὁμολογεῖ, quod facile librario ostendere potuisset, etiam hic ὁμολογεῖ legendum esse, si re vera existuisset. (r) Neque consilio facta esse potest

C 2

haecce

(p) Hoc loco Cantabrigiensis legit: ἔγενετο δὲ ἐν ταῖς ἐπισημασίαις αὐτοῦ ἐπισημασθῆναι, (ὡς δὲ παραγενόμενον ἐπισημασθῆναι) αὐτοῦ ἡμεῖς. (q) Optime monet BENGELIUS, Introd. in Critic. N. T. §. XXI. Vide vtra lectio sit praee altera explicabilis? tum quare tecum, vtra lectio potius orta sit ex altera? consiliumque, an casus, ei orium dederit? vbi vna tantum lectio est explicabilis, altera coeoco casu orta postponi debet: vbi vtraque aequae est explicabilis, ea praeferrenda est, ex qua priori Librarii in alteram lapsus fuit; &c. (r) Diligentissimus G. B. MICHAEL

haecce mutatio : quis enim faciliorem lectionem in difficiliorem transmutaret ? potius contrarium semper factum esse , innumeris exemplis probari posset , quod nemo rei peritus negabit : Pauca ex his sufficiant. (s) Matth. XXI. 7. *αὐτῶν* vltimum, quidam mutarunt in *αὐτῆς* alii in *αὐτῶν*, quia absurdum esse putabant, Christum infedisse vtrique. Ioh. III. 25. singularem *Ἰουδαίου* commutarunt cum plurali *Ἰουδαίων*, quia non dictum erat, quisnam ille Iudaeus sit; 2 Ioh. 7. iterum sing. *ἔτος* in plural. *ἔτοι*, vt respectus fiat ad *τὰς πάλαι πλῆθες*, & non ad Christum. Sed id quoque, vt ego quidem puto, quilibet facile dabit, lectionem *λυσί* esse difficiliorem altera *μη ὁμολογεῖ*. Putant quidem, *λυσί* infernum esse ad repellendos Docetas, aliosque haereticos; sed de ipsis Scripturibus s. non bene graece scribentibus, cogitari quidem potest, eos vsos esse hic ibi tali locutione inusitata, qualis est *λυσί*, (praesertim si *dissolvere* significare debeat) minime autem de Librariis, a quibus tantum aberat, vt male graeca intulissent, vt potius, quae pro solocifinis habebant, corrigerent. Multa huius generis exempla collegit b. MICHAELIS. (t) *Λυσί* cum accusativo personae nunquam occurrit, saltem poni debuisset *λυσί τι ἄπο τίνος*, quod etiam *σοκράτης* (u) innuere videtur. Et qui factum esset, vt *ΚΥΡΙΛΛΟΣ*, qui contra Nestorianos, seu tales homines pugnat, qui (secundum opinionem *CYRILLI*) Christum dividebant, nunquam hac voce contra eos vsus sit, cum alias tamen magnum numerum aliorum vocabulorum adhibeat, quae idem significare debent. (x) Incredible igitur plane est, eum, qui textum corrigere, aut glossam facere voluerit, non meliorem graecam locutionem adhibuisse. Dum itaque nulla ratio inueniri potest in *μη ὁμολογεῖ*, vnde ortum sit *λυσί*, certe illud quoque non pro genuina lectione habendum est.

§.

LIS Tract. crit. p. 7. seqq. multos modos descripsit, quibus varietas casu oriri poterit, ex nullo autem horum nostra varietas concipi potest. (s) Plura quisquis hic ibi in libell. *WETSTEN.* in *MICHAELIS* Tract. crit. imo apud ipsam *BENGLIVM*, *MILLIVM* & *WETSTENIVM* invenit. (t) Lib. cit. §. 7. p. 13. & 14. (u) Hist. eccl. l. 7. c. 32. *λυσί ἀπο τῆς θεῆς τῶν ἀνθρώπων θεολογίας*. (x) E. gr. in libro de recta fide ad *THEODOS.* Imp. p. m. 5. dicit *καταδικασί γὰρ εἰς δύο τῶν ἑνῶ χριστῶν, καὶ πᾶρχικῶν ὡς περ αὐτοῦς ἐπιεικῆς τῆν διακομῆν κ. τ. λ.* in libro de rect. fide ad *Reginas*, p. 76. *διακρί*, p. 94. *διακρίων*, p. 141. *ἐπιπρ ἐν διακρίων εἰς δύο χριστῶν καὶ ἑνὸς τῶν ἑνῶ, κ. τ. λ.* in epist. ad *NESTOR.* de excommunicatione, p. m. 70. *ἔτε ἀνα μέρος τιδεντες καὶ χωρίζοντες ἀνθρώπων καὶ θεοῦ*, p. 71. *ἑνῶ μὴ πάλιν τερωμῶν εἰς δύο τῶν ἑνῶ χριστῶν, & paulo infra: ὁ γὰρ ταῦτα λεγῶν διακρίων πάλιν εἰς δύο χριστῶν, κ. τ. λ.*

§. XIV.

Audienda vero etiam sunt argumenta quae pro lectione *λως* pugnant. E libris huc pertinent ista *παλαια αντιγραφα*, quae commemorat SOCRATES (loc. cit.); porro Versio *vulgata* & forsitan etiam vetus *itala*; lectiones *Velestanae* (y), e Patribus IRENAEVS & ORIGENES, graeci, TERTULLIANVS & complures alii latini. Ex observationibus grammaticis huc referri possunt tam ratio ista critica, quam fere omnes agnoscunt, difficiliorem lectionem faciliori praeferendam esse, quam coniectura, illud *μη εμολογει* insertum esse ex praecedente versiculo 2, & ex 2 Ioh. 7. Ad singula haec momenta pauca respondebimus. Primum ista *αντιγραφα* a SOCRATE commemorata, respectu eius, tanquam scriptoris sec. V. sat antiqua esse poterant, attamen hac lectionis varietate iuniora; deinde etiam admodum vage ea allegat; nec diserte dicit, num ipse ista viderit; denique, eadem de iis valet, quae (§. 10.) de codicibus monuimus. Nec latina versio, totum negotium conficere potest, cum tot contra se habeat testimonia, idemque experta sit cum reliquis versionibus, nempe quod non solum saepe interpolata sit, sed quod etiam saepe eius interpretes false legerit, adeoque etiam false interpretatus sit. Illud probant verba quae Marc. XVI. 14. in quibusdam codicibus latinis teste HIERONYMO legebantur, & alia; hoc Hebr. VI. 4. & loca plura. Lectiones autem *Velestanae* plane nullam merentur fidem. Nisi de eo inter omnes convenerit, pluribus exemplis demonstrare possemus, eas mere ex *Vulgata* fictas atque compositas esse. In IRENAEO invenimus quidem lectionem *λως*, sed in Interprete latino tantum exstat; ideoque dici vix potest, an ipse IRENAEVS ita legerit, an Interpretes secundum *vulgatam* sic scripserit? Hoc quidem inde conicere licet, quia etiam CYRILLI interpretis, ubi in illo exstat *μη εμολογει*, interpretatus est, *qui solvit*. Simili modo hoc dictum in ORIGENE graece non legitur, tamen ex contextu colligitur, ipsum ORIGENEM ita legisse. Interim de eo ita disserit WETSTENIUS (z); non omnes ORIGENIS lectiones probare possum; non enim nescio, illum virum ex coniectura, sed nisi fallor, (vt perumque fit) infelici & non necessaria in N. T. non pauca immutasse; quae emendationes tum a Librariis, tum ab HIERONYMO in versione latina, partim receptae,

C 3

»par-

(y) Apud GERH. V. MASTRICHT, quae quidem habent *κωτιλως* attamen huc referri possunt. (z) Proleg. p. 177.

„partim neglectae sunt.“ Et MILLIUS (aa), „Opera inquit, eius, fere pef-
 „sima fide tradita sunt; RVFINVS enim, cuius sunt latinae pene omnia quae
 „habemus, vltro fatetur, se in Origenianis summa licentia fuisse graffa-
 „tum, addidisse ac refecuisse pro lubitu. Definiri igitur nequit, num in
 ipso ORIGENE haec lectio extiterit: & si vel maxime existit, exinde non
 sequitur, λυει esse veram lectionem. Nec TERTULLIANVS eius rei fi-
 dem nobis facit, vtpote qui ambas lectiones coniungit. Denique, ex
 omnibus his quidem efficitur, lectionem hanc esse sat antiquam, non
 item, eam quoque esse veram. Ad iuniores autem Patres latinos multo
 minus in hoc negotio attendi potest, quoniam vsus illorum criticus non
 magni faciendus est. Vbi enim sunt fere omnes vulgatae versionis; illo-
 rum itaque testimonium cum hac simul sumtum vnicum tantum consti-
 tuit. Canon autem criticus, *difficiliorem lectionem praesferendam esse facilio-
 ri*, quanquam ob difficultates, quibus, vti omnes caeteri, laborat, non
 reiiciendus sit, (viam enim saepe ad inveniendam veram lectionem ape-
 rit,) hoc loco tamen nihil aliud efficit, quam, quod non negamus, λυει
 praestare τω μη ὁμολογεῖ, si nulla alia ratio allegari possit, vnde vtrique
 lectio nata sit. Idem de ista coniectura valet, μη ὁμολογεῖ insertum esse
 ex praecedente vers. 2, & 2 Ioh. 7.

§. XV.

Supereft, vt ea indicemus momenta, quae lectioni λυει adversantur.
 Si lectio quaedam insolens & inusitata defendi debet, contra alias haud le-
 ves rationes in contrarium adferendas, idonea argumenta adesse debent ad
 eam tuendam. At vero ista argumenta, quae pro λυει allegari possunt,
 non satis idonea atque apta mihi videntur, ad confirmandum illud contra
 Codd. aliaque haud infirma argumenta; nec multos esse puto, qui id si-
 bi persuadeant. Deinde moneri potest; plane inusitatum esse λυει cum
 Accusativo personae coniunctum, nec vllum huius generis exemplum ex-
 stare in N. T. quanquam cum Accusativo rei saepius occurrat; sed fa-
 tendum etiam est, huic argumento haud magnam tribuendam esse autori-
 tatem, quia saepius in N. T. male graecae locutiones & constructiones ob-
 viae sunt. Sed quod maximum est, vix credere possumus, λυει excidisse
 e tot Codicibus & Versionibus, si vera lectio esset; constat enim in-
 ter omnes, μη ὁμολογεῖ non ex errore aut negligentia oriri potuisse ex

(aa) Proleg. p. 64.

λυσί, consilio potius substitutum esse debuisset, ad explicandam duriorē locutionem λυσί τον Ἰησοῦν. Sed iam supra (§. 12.) dictum est, librarios in tali casu lectionem textus non facile omisisse; in hac re enim valde religiosi erant, & potius codicem suum pleniorē reddere, quam ex eo aliquid omittere cupiebant. Saltem, si aliquid consilio omiserunt, quod rarissime accidit, id factum est, quia sententia quam expungebant, haereticis favere, & minus orthodoxa videbatur; hoc autem de lectione λυσί non valet, quae potius apta quam maxime erat, ad refutandos illius aevi haereticos. Plane igitur credi nequit, eos tam egregiam contra Docetas & postea Nestorianos, sententiam omisisse, & loco eius μη ἑμολογες substituisse. Si enim hoc, ut intellectu facilius, explicationis causa inferuissent, sine dubio hac ratione verba collocaissent; παν πνευμα ὁ λυσι τον Ἰησοῦν, μη ἑμολογουν &c. aut similiter, ut Marc. XII. 23. & Luc. II. 6. fecerunt. Denique, ex nostra coniectura, mox proponenda, facile comprehendi potest, unde tam λυσι, quam μη ἑμολογες ortum sit: quae omnia suspicionem augent, λυσι non esse genuinam lectionem. Si quis interim his argumentis hoc sibi persuaderi non patiat, atque nihilominus λυσι pro vera lectione habere velit, non pertinaciter quidem resistemus, nobis vero etiam liceat, illud pro probabiliore habere, quod nobis ita videtur, donec idoneis argumentis de contrario persuadeamur.

§. XVI.

Cum tot difficultatibus utramque lectionem laborare videamus, tentabimus novam viam, quae apta & idonea videri possit, ad illustrandum, unde utraque lectio sit orta. Si illa in mentem revocamus, quae iterata vice iam diximus, Librarios haud facile textum ita mutasse, ut vnam lectionem (nempe textum) plane omitterent, contra autem, eos saepe aliquid addidisse, tunc omni carebit dubio, opus esse, ut priusquam ex duabus V. L. quarum vna ex altera nasci non potuit, vnam consilio mutatam esse statuamus, inquiratur, ane talis lectio fuerit primaeva, ex qua vel utraque V. L. per additionem, vel utraque casu, vel vna quidem casu, altera ex additione nasci poterit? Iam vero ex his, quos possibiles diximus, casibus, duo facili negotio remouentur. Utraque (bb) lectio

(bb) Vna quidem sed non utraque. Ambiguitas quaedam est in voce utraque. Dicere volo, nicht beyde, die eine sowohl als die andere können &c. non autem, beyde können nicht &c.

Etio enim non ex additione ortum trahere potuit. Nullus foret sensus, si a Codd. illis, qui olim *λυει* habuerunt, hoc vel aliud Verbum plane abfuisse. *Primum igitur id certum est, λυει non ex additione ortum duxisse.* Sed nec utraque casu oriri potuit. Supra enim iam dictum est, (§. 13.) si omnes percurramus modos, a b. c. v. MICHAELIS allegatos, quibus lectio quaedam ex altera casu oriri potuit, tamen in iis ne vnicum quidem inveniri, ex quo comprehendi queat, quomodo *μη ὁμολογεῖ* ex *λυει* nasci poterit. Hinc itaque porro colligitur, *μη ὁμολογεῖ non casu ortum esse.* Tertius igitur modus iam solus superest, anne talis lectio primaeva fuerit, ex qua vna harum lectionum, & quidem *λυει*, casu, altera, scilicet *μη ὁμολογεῖ*, ex additione orta sit. Sic rem se habere deprehendimus, si nostra coniectura valeat, quae haec est, nullum primitus adfuisse verbum, sed potius ita scriptum fuisse: *καὶ πάν (πνεύμα) ὁ μὴ, ἐν τῷ Θεῷ ἐν ἐστὶ.* Hoc modo vtriusque lectionis origo concipi potest. Scilicet librarius priscis temporibus pro *μη* legit *λυει*, sicque haec lectio casu orta est; alter volebat id supplere, quod per ellipsin omissum, & ex praecedentibus subintelligendum erat, adeoque scripsit *ὁ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν κ. τ. λ* sicque haec lectio ex additione ortum suum traxit.

§. XVII.

Quae ad muniendam hanc coniecturam facere possunt, statim adiungamus. Primum igitur tenendum est, *μη* & *λυει* litteris vncialibus scriptum *MH* & *ΛΥΕΙ* facile inter se permutari potuisse; hae literae enim non semper satis distincte pingebantur. Similitudo inter *το λ* & priorem partem *τς μ*, in aprico est, provti etiam inter *το η* & *ει*; alteram autem *τς μ* partem librario v visam esse putamus. Et ne vana haec videatur coniectura, quod ad harum literarum similitudinem pertinet, haec pauca adiungamus; H, habebat in libris Mscr. veteribus mediam lineam tenuissimam, testibus MONTFAUCONIO, MELLIO aliisque; media linea *τς ε* saepe paulo longius producta erat, hinc saepissime *η* & *ει* permutatum est. Innumera huius generis existant exempla, ex quibus pauca adduxisse sufficiat. Ex. gr. 2 Cor. XII. 1. legitur in quibusdam Codd. *δεις* pro *δη*, Iac. 1. 2. *περιπεσετε* pro *περιπεσente*, Eph. II. 21. *αυζη* pro *αυζει*, Matth. II. 6. *ποιμανη* pro *ποιμανει*. I Ioh. III. 17. ter occurrit *ει* pro *η* in *εχει*, *θεωρει*, *κλεισει*; Matth. IV. 9. *προσκυνησεις* pro *προσκυνησης*, c. V.

29. 30. σκανδαλιζει pro σκανδαλιζει. Exempla forte etiam non deessent, ubi prior τς μ pars cum λ mutata sit, at otium nobis non est, percurrere totum N. T. Millianum & Wetstenianum, unde satis multa peti possent exempla: sufficiat igitur indicasse manifestam illam similitudinem, simulque adduxisse exempla, in quibus aliae literae quodammodo sibi invicem similes inter se permutatae sunt. Quod enim illis accidit, idem etiam his accidere potuit. Illius generis autem est, quod ε & σ permutentur, ut I Ioh. II. 28. pro έχομεν legunt Cov. 3. 4. & Col. έχομεν. Porro δ & λ, ut 2 Ioh. 13. ευδεντης pro ειλεντης; μ & π, ε & ς, ut 3 Ioh. 5. μισον Barb. 1. pro πισον; λ & π, ut Matth. IX. 5. ευκολωτερον pro ευκοπωτερον; ν & κ, ut Matth. XXIII. 26. εντες pro εντες; π & γ, π & τ, Eph. IV. 19. απηλπικητες pro απηληνημοτες, Iud. 12. αμαρτιας pro αμαρτιας. Immo in singulis fere N. T. paginis tales mutationes invenimus, ubi librarii ex negligentia erraverunt, & vnam literam loco alterius posuerunt. Etiam v frequentissime cum aliis literis permutatum est. Sic saepissime occurrit υμων pro ημων, υμεις pro ημεις & vice versa, quod etiam notat iam saepe laudatus MICHAELIS. (cc) Sic legunt nonnulli Matth. XI, 2. δια των μαθητων pro δυο των μαθητων. Ita quoque υς pro χς. Sic I Ioh. IV. 17. in aethiop. legitur ευρωμεν pro έχομεν. Eodem igitur iure υ cum altera parte τς μ permutari potuit. Hac ratione λυει venit in textum, cum autem talis error forsan vni tantum acciderit librario, cuius codex deinde a paucis aliis descriptus est, hinc factum, ut haec lectio paucorum modo fuerit, nec amplius, quantum scimus, superfit in Codicibus.

§. XVIII.

Vt vero prima origo lectionis receptae μη όμολογει facilius perspiciatur, monendum est, primos Ecclesiae doctores, qui simpliciter legerunt μη, vti exstabat, sensim sensimque explanationem addidisse. Presbyteri enim, alique qui praelegendo exponebant textum sacrum, non aliter exponere poterant hanc lectionem, nisi repeterent ex commate praeced. aut vnam vel alteram vocem, ut όμολογει τον Ιησον, τον Χριστον, aut totam propositionem. Auditores autem, quibus erant codices, notabant in margine illustrationes & explanationes doctorum suorum, sicque lectio ista venit in textum. (dd) Verosimile est, primo eos addidisse tantum όμολογει, postea

D

(cc) Tract. crit. §. 5. p. 9. (dd) S. V. SEMLERI hermenevt. Vorbereit. III. Stück, I. Abth. p. 21. & 22.

vocem Ἰησὺν, porro articulum τὸν, deinde vocem Χριστόν, denique totam propositionem Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα. Praefertim illis in promptu erat addere voces Ἰησὺς, Χριστός, & similia, vt exemplo Eph. II. 20. probatur, vbi post αὐτὸς quidam modo Χριστὸς, alii Ἰησὺς Χριστὸς, alii Χριστὸς Ἰησὺς, alii Ἰησὺς Χριστὸς τε κτλ. ἡμῶν addidere. Sed alibi etiam multa exempla obvia sunt, vnde colligitur, explicationes doctorum successive in textum venisse. Sic Rom. VIII. 1. primo additum esse videtur μὴ κατὰ σὰρκα περιπατεῖσιν, seu descriptio eorum qui in Christo Iesu sunt, deinde prior alii videbatur esse sensus si oppositum adiungeretur, inde legimus αἰὶα κατὰ πνεῦμα. Sic quoque Marc. III. 5, illustrando sensui aptum esse visum est si post ἀποκατεσάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ adderetur ὕψους, alius rem adhuc magis illustrare voluit, subiungendo ὡς ἡ αἰὶα, alius magnitudinem miraculi efferre voluit, addendo εὐθεὺς, vti in Cantabrigiensi legitur, deinde omnia ista in textum delata sunt. Simili ratione Ioh. V. 4. quidam illustrare voluit, quo modo aquae in balneo Berthesda inotae fuerint, & ea, totam rei historiam habemus in nostro textu. Haec igitur cogitanti num a vero alienum videbitur, verba ista ἐμολογεῖ κ. τ. λ. quae, dum omnino subintelligi debent, facile cuiuis in mentem veniunt, esse revera meram interpretationem, quae in textu non exstiterit?

§. XIX.

Lectioem, seu potius coniecturam nostram, probabilem reddit magna illa varietas, quam in hoc dicto observari supra indicavimus (§. 2.). Haec enim quam maxime additamenta & mutationes arguit. Cum enim neque ex ἐμολογεῖ, λυει, neque ex λυει, ἐμολογεῖ concipi possit, omnino ex hoc colligitur, nullum horum adfuisse, sed potius solum μὴ, vti antea (§. 16.) significavimus, sine vilo verbo lectum fuisse. Accedit, quod maiorem adhuc persuadendi vim habet, μὴ non solum, sed etiam οὐ, sapientius sine vilo verbo occurrere, vbi hoc ex praecedentibus subintelligi potest. Exempla tum apud IOHANNEM, tum apud alios Scriptores sacros, imo apud Scriptores profanos exstant. Vide Ioh. XIII. 9. vbi Petrus ait, μὴ τὰς πόδας μόνον, scil. νύψης; quod ex praecedente intelligi poterat; c. XVIII. 40. clamant Iudaei μὴ τρεῖς, sine addito verbo ἀπολωσῆσιν ἡμῶν. Ita quoque Gal. II. 16. ἐν sine verbo occurrit; similiter res se habet Math. VI. 30. VII. 29. IX. 13. I Ioh. II. 2. III. 12. Simillimae in ΧΕΝΟΦΟΝΤΕ inveniuntur constructiones, vt σὺν τοῖς ὁρθοῖς λεγομένοις ἐνομινοῖμι.

νομίζοντες, εἰ συν τοῖς μὴ ὀρθῶς κ. τ. λ. (cc), aut alio loco, ταῖς δὲ κἀνα
 β, quod refert sese ad praecedentem orationem. In primis autem huc fa-
 cit ista locutio, φράζων ἅ τε δεῖ ποιεῖν, καὶ ἃ μὴ. (ff) &c. Nec in aliis
 scriptoribus similis oratio deest. Convenit etiam cum hoc loquendi modo
 Latinorum *sin minus*, & Graecorum *εἰ μὴ*, quo utuntur scriptores omnes
 sine appposito verbo, quod semper ex praecedente oratione cognoscitur.
 Sensus igitur in nostro quoque dicto, assumpta vel maxime coniectura no-
 stra, integer manet, idemque qui ex lectione recepta fluit; ne minimum
 quidem illi vel additur, vel subtrahitur, licet omnes voces ab *εὐλογεῖ* vs-
 que ad *ἐγγλωσσοτα* desinat. Et hoc quidem haud parum contulerit ad eam
 commendandam; saltem eo efficitur, eam exultatione non magnopere in-
 digere; cessata enim Spiritus S. sensu continentur, non multitudine verbo-
 rum aut literarum.

§. XX.

Quod denique coniecturae nostrae maiorem fidem apud eos, qui ar-
 tis criticae periti sunt, conciliare poterit, sequentibus absolvitur momen-
 tis. *Primo* in iudicio atque delectu variarum lectionum, modo caetera sint
 paria, ea semper eligenda est, ex qua aptissime reliquae oriri, atque iam
 exortae concipi possunt. Aequitatem huius canonis quisquis perspicit. Sic
 Iud. 12. inter tres variantes lectiones *ἀγαπῶναι*, *ἀπαρῶναι*, & *ἐσωχῶναι* prior
 eligitur, quia ex illa tam scribendi error in vna, quam interpretationis
 ratio in altera cernitur. Sicque Act. V. 36. inter *προσεκλιθῆναι*, *προσεκλι-
 θῆναι*, & *προσετεθῆναι* praefereimus *προσεκλιθῆναι*; eodem iure etiam nostra con-
 iectura praefertur. *Deinde*, cuius Christiano, qui potest, suo ingenio &
 coniectura uti licet, ubi alia via ad genuinam lectionem perveniendi non
 datur; quanquam non desint, qui hanc libertatem vehementer impugnant.
 Tenendum igitur est; 1) frequentissime Codd. omnes qui emendandis le-
 ctionibus hucusque adhibiti sunt, saltem plerosque eorum, conspirare in vno
 eodemque errore, quod pauci ignorant; hi autem Codd. minimam eo-
 rum qui adhuc supersunt, partem constituunt. Iam, cum existimandum
 sit, in vno alterove eorum qui nondum inspecti sunt, hunc errorem forte non
 exstare, quomodo is, qui eos adire nequit, scire potest, quid aut a pri-
 ma manu scriptum, aut postea immutatum sit, nisi ex ingenio, coniectu-
 ra,

D 2

(cc) Memorabil. Socratis, p. 20. edit. ERNEST. ubi bis occurrit haec constructio,
 (ff) p. 22. eiusd. libr.

ra, & regulis criticis? Ponamus casum, de quo dubitari nequit. Sumamus, nos carere codice *Cantabrigiensi*, nonne tunc ista loca, in quibus hic solus veram & genuinam amplectitur lectionem, v. c. Marc. XIV, 25. Luc. III. 36. & alibi, ex coniectura & ingenio emendanda essent, quoties in textu adest ratio, cur & quomodo emendetur? aut num falsam lectionem retinere, quam emendare praestat? Omnino coniecere licuit, antequam cod. *Cant.* inspectus esset, *Καίρων* non esse lectionem textus, quidni idem nobis liceat? Immo exemplum huius codicis, vtpote qui saepe omnibus caeteris, immo & versionibus, contradicit, spem facit, fieri posse, vt etiam aliquando codex inueniatur, cuius textus cum nostra coniectura congruat. 2) omnia subsidia critica adhibenda esse, vt textus facer integritati restituatur; ad haec autem referri debere etiam istud subsidium quod ab ingenio & coniectura desumitur. 3) idem de libris S. valere, quod de auctoribus quos classici dicunt, valet, immo maius adhuc studium illis deberi. Cum igitur felici successu hi ex coniectura emendati sint, immo inuitis omnibus Mscr. tamen probatae sint viris doctis huius generis emendationes, quidni idem modesto, Critices vsu, in libris sacris fieret? Demonstrant qui hoc admittere nolunt, fieri non potuisse, vt in editiones N. T. aliquid mendum irreperet, quod ope Codicum Mscr. tolli non possit. 4) Omni tempore doctores ecclesiae, Interpretes & Criticos si res ita ferebat, vfos esse ingenio suo & coniectura. Sic fecerunt ORIGENES, HIERONYMVS, & alii Patres; sic fecerunt ipsi librarii, & qui textum graecum in aliam linguam transferebant, compendiis scribendi eo perducti. Sic v. c. scribebant *ἀνοίχας* pro *ἀναβήσας*, aut contra *ἀμολογήσεν* pro *ἄμωσεν*. Sic fecerunt fere omnes recentiores interpretes, & editores, si contra Codd., ex ingenio aliquid emendandum esse iudicarent. In ipso hoc loco nostro pro *ὁ ἀκηκοῦτε* cupiunt H. STEPHANVS, & IOH. PRICAEVS ex coniectura legere *ὁν ἀκηκοῦτε*, quidni idem nobis liceat? 5) Hoc denique addimus, nunquam coniectura vtendum esse, nisi in textu ipsò adsit ratio; haec vero in nostra causa adest. Scimus similitudinem literarum inter *μη* & *λως*; scimus, librarios saepe sra errasse, vt literas similes commutauerint; scimus, eos saepe addidisse aliquid, vbi phrasis quaedam illis non satis perspicua videbatur, aut vbi interpretatio in margine aderat; scimus denique, talem errorem saepe vel in omnes, vel in plerosque Codd. peruenisse. Cur itaque non coniectura vbi opus fuerit, vtamur?

Re-

Repugnat quidem fortiter Celeb. MICHAELIS (gg), sed quamquam ex illis quae praecipit, summa & laudabilis cl. viri modestia cognosci possit, minus tamen recta, & non omnino probanda videntur. „Mallem „vrique, inquit, sicubi in recepta codicum & versionum lectione infu- „perabilis difficultas esse videretur, meam profiteri ignorantiam, textum „vero ulteriori reservare disquisitioni, quam proprio, iudicio dicam an „ausu? aliquid immutare: imprimis cum mihi & aliis sacrarum litera- „rum cupidis & piis scrutatoribus non semel vsu evenerit, ut haec vel „illa in sacris libris lectio aliquamdiu suspecta visa fuerit, quam tamen „sibi constare, & rectam esse, cum temporis progressu cognovimus. Vit- „nam igitur VITRINGA eo non adductus esset, ut numerum Act. XIII. „20. — praecipiti iudicio, quasi glossema aliquod proseripsisset! „ Sed his armis, si recte iudicamus, illi tantum peruntur, qui inconsulto & temerario studio ipsum Textum mutant, non qui modeste dubitant, aut mutationem suadent. Alias enim, si quilibet το επιξευ eligere, & textum ulteriori disquisitioni reservare veller, nunquam emendarum textum haberemus. Dum ipsi mutamus, nulli legem praescribimus, vtatur quilibet iudicio suo, si nostram mutationem minus rectam deprehenderit, reiiciat, sui minus, approbet. Si coniciendo erramus, error non est capitalis, si omnia fecerimus quae facere potuimus; immo ipse error, si a nobis ipsis secundis curis, aut ab aliis deprehenditur, vtilitate non caret; docet enim tam nos quam alios, cavere sibi in posterum a simili errore, immo detegere fontes & causas errorum. Certe, si errorem cognoverimus, laetandi potius causam praebet, quod nunc meliori gaudeamus cognitione, quam tristitiae, quod olim erraverimus praeter voluntatem. Non video igitur, quare vir celeberrim. causam non decernendi hoc faciat, quod saepe quidam postea viderit, se errasse. Dum nos hic ibi coniectura vrentes, aliquid desinimus, saltem coniectura nostra aliis, quibus melior & probatior est cognitio, occasione praebemus, ulteriori progressu, & aut detegendi errorem, aut melius inveniendi veritatem, quo forsitan alias non perducti essent. Hic sane fructus satis egregius est: valde laetaremur de eo, & ingenue profiteremur nos errasse, si meliora edoceri contingeret. Nec video, cur tam vehementer doleat, VITRINGAM Act. XIII. 20. ex coniectura mutare voluisse; quale enim damnum nobis coniectura illius attulit?

D 3

Re-

(gg) Tract. crit. de var. lect. N. T. §. II. p. 18. sq.

Reliqua huc fere redeunt. *Primo*, breviorē lectionem praeferendam esse ampliori atque prolixiori. Hic canon omnino iustus, rationem suam petit a multis istis additamentis quae fere ubique reperiuntur; quae de causā etiam WETSTENIVS eo vsus est. (hh) Vero enim semper propius accedit, quemlibet ampliorē sententiam descripsisse, quam breviorē. *Deinde* etiam merito huc refertur WETSTENII canon VII; nempe planiorē sententiam nullo modo alteri esse praeferendam, sed contra potius. Quilibet autem vtro cernit, lectionem in nostro loco multo planiorē esse, si omnia ista additamenta adsint, quam si tollantur. Confirmantur ista verbis BENGELII. (ii) „Vbi altera inquit (lectio) magis, „altera minus facilis est, ea, quae quiddam priscum, grave, breve habet, praepositur; ea, quae maiori perspicuitate & plenitudine blanditur, tanquam consilio introducta, plerumque postponitur. — Hoc loco semel dicendum est, quod millies dictum putari debet: quisquis eo sensu est, ut planiora ac pleniora omnia pro genuinis habeat, is se aptum natum esse sciat, ad omnes fere deteriores lectiones, quae a voluntate humana quidem sunt, sanctis dei hominibus tribuendas. Haec BENGELIVS. Nec multos esse puto, qui ab eo hac in re dissentiant. Idem confirmat & exemplis illustrat S. V. ERNESTI. (kk)

Porro pro nostra coniectura pugnat WETSTENII Canon VIII, qui hic est: „Lectio exhibens locutionem minus vsitatam, sed alioqui subiectae materiae convenientem, praeferenda est alteri, quae, cum aequae conveniens sit, tamen phrasin habet minus insolentem, vsuque magis tritam. Idem de hoc valet, quod iam saepius monuimus, multo probabilius esse, librarios & editores codicum locutionem satis tritam & cognitam elegisse, quam alteram quae non aequae recepta erat. Minus frequenter autem occurrit elliptica oratio, qualem nostra coniectura exhibet, quam quae pleniori dicendi genere expressa est. *Denique* huc etiam referri potest WETSTENII canon X, qui ita praecipit: „Vbi ex duabus variantibus lectionibus una totidem iisdemque verbis exprimitur, atque in alio scripturae loco eadem sententia expressa legitur, altera vero discrepantibus, illa huic nequaquam praeferenda est. Nempe, si codicum descriprores etiam revera viderint codd. in quibus lectio huius loci ita exhibebatur, vti nos coniecimus, malebant tamen potius ita describere,

(hh) Lib. WETST. p. 62. Can. IX. (ii) Introduct. in Crisin. N. T. §. XXV.
(kk) Inst. interp. N. T. P. II. c. VI. §. 25. p. 144.

re, ut nunc legitur, quia hoc magis conveniebat cum conumate praecedum eadem aderam verba, modo cum negatione. Caeterum nulla fere observatio grammatica, nullus canon criticus contra nos eadem cum veritatis specie adhiberi potest.

§. XXI.

Nollem vero, nobis oblici, in nullo Codicum quos novimus, nec in ulla Versione textum ita legi, ut nostra fert coniectura. Cuilibet enim rei perito notum est, mutationes quasdam iam a primo inde tempore, immo ante ORIGENIS & IRENAEI aevum, factas esse. Hinc *Λως* in quodam ex primis *ἀπογραφαίς* locum invenire poterat, & cum iam Sec. II. & III. inceperint Librarii addere & explicare, anne probabile est, additamentum, quod cuilibet facillime in mentem venire poterat, quale est *ἀρχολογίαι κ. τ. λ.* iam primis temporibus Textui illatum esse? Mox etiam invahuit consuetudo, eos potissimum codices describere, qui pleniorlem lectionem exhibebant; hinc, si etiam adhuc Sec. II. III. & IV. codd. exstiterint, qui breviorlem lectionem secundum nostram coniecturam exhiberent, partim contenti sunt ob prolixitatis studium, & quia lectio cum additamento iam fuit lectio in ecclesia recepta, partim etiam posteriori manu correcti sunt, ut congruerent cum lectione ecclesiastica. Hinc lectio hodie recepta, quia erat plurimorum codicum, & in ecclesia visitata, in omnes feriores codd. pervenit; & si forsan ex antiquis adhuc unum aut alterum exemplar exstiterit, quod hoc additamento caruit, successu temporis perit. (forfan etiam hic ibi adhuc latet.) Id sane negari nequit, multas lectiones variantes iam periisse; quidni etiam interdum, uti in nostro loco, genuina lectio? Luculenta huius rei exempla atque indicia adsunt. Nonne I Cor. I. 15. in omnibus codicibus exstat verbum *βαπτίζεν*? & tamen videtur illud non a Paulo scriptum fuisse, quia alias nulla foret ratio, cur tam varie exhibeatur. Sic itaque hic genuina lectio omnino periisset. Hic locus prae ceteris quam maxime aptus visus est, ad illustrandum nostrum locum, nam hic itidem verbum subintelligi debebat ex praecedentibus, quod interpretationis loco additum est, sicut in nostro loco, & brevior genuina lectio amplius non exstat. Sic Luc. VI. 10. in omnibus codicibus & versionibus additur *ὁ δὲ ἐποίησεν ἐν τῷ*, *ὁ δὲ ἐξέτερεν* aut, *καὶ ἐξέτερεν*, facta, ut puto, authenticae lectionis iactura. Similiter Eph. II. 13. in omnibus codicibus exstat *ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, Luc. XIII. 17. in-

in omnibus praeter *Cantabrigienſem τῶρα*, quis igitur negare poteſt potuiſſe accidere, ut eadem ratione in noſtro loco vbivis perierit genuina lectio? Intelligimus enim ex 1 Cor. I. 15. librarios lubenter ſuppleviſſe verbum aliquod, quod ſubintelligendum erat. Accedit denique, quod non multi animadvertunt, iam priſcis temporibus invaluiſſe duplicem aut triplicem recenſionem: cuius praecipue in epistoſis IOHANNIS luculenta invenio veſtigia. Et huius quidem varietatis rationem dari poſſe, exiſtimo, ſi ſtatuumus, in quibusdam provinciis verſionem aliquam, ſive latina, ſive alia fuerit, iterum in graecum ſermonem tranſlatam fuiſſe. Alia ratione iſta varietas, qua ſynonima, tum verba, tum nomina, tum praepoſitiones, variaque Verborum tempora aequivoca pro ſe invicem ponuntur, vix concipi poteſt. Gloſſemata eſſe nequeunt. Quis enim παιδία per τεκνία, παρ' αὐτοῦ per ἀπ' αὐτοῦ illuſtrare vellet? Brevitatis cauſa ex tota ſylva quam collegi, quaedam tantum exempla adiciam. Sic invenimus ἀπαυόμεν pro πλανώμεν, ποιῶν τὴν ἐντολήν, pro τηρῶν τ. ε. παιδία pro τεκνία, εἶεν pro ἔταν, τεθεμεν, pro ἐθηκε, ἀπ' αὐτοῦ pro παρ' αὐτοῦ, plus ſimplici vice, ἐδάκεν pro δέδακεν & vice verſa, (ergo non ex lapſu oculi) βελομαι pro βελω &c. Iam, ſi ex verſione facta eſt quaedam recenſio, comprehendi poteſt, vnde haec ſynonima orta ſint: nempe, quia tranſlator nesciebat, quomodo in textu authentico legeretur, poſuit verbum quod latino aut alii reſponderet. Noſtra itaque lectio oriri potuit ex alia diverſa recenſione, facta ex verſione quadam, in qua verbum ſubintelligendum ἐμολογεῖ non bene omitti poterat, ſed exprimi oportebat. Ut ut ſit, ex iis quae diximus, patet, ex eo, quod lectio quaedam auctoritate codicum deſtituitur, non firmum validumque argumentum contra eam deduci poſſe. Hoc denique adiciamus, ex noſtra coniectura facilis apparere, vocem Ἰησὺν, cuius (§. 3.) mentionem fecimus, additam eſſe; non abeſſe enim poterat, ſi λυεῖ legeretur, nec bene, ſi ἐμολογεῖ. Reliqua iam pluribus ſupra excuſſa ſunt.

§. XXII.

Ocaſione ita ferente, forſan non ingratum erit, ſi appendicis inſtar, vel etiam diſputandi cauſa, adiciamus propoſitiones quasdam, conſectariorum modo qua maximam partem ex ipſo noſtro loco deductas, aevoque noſtro eo magis convenientes, quo minus rari ſunt hic ibi, qui omnes eos Antichriſtos eſſe cenſent, qui non nobiſcum ſentiant. Potiſſimum autem haec ſunt:

1) The-

- I) Thesis ista, quod IESVS ille, cuius vitam & doctrinam Evangelistae & Apostoli descripsere, sit verus a Deo promissus MESSIAS, est fundamentum totius religionis christianae.

Nam qui de ea non persuasus est, etiam vitam moresque suos secundum praecepta Christi non instituet, adeoque non est Christianus. Canon iste autem simul includit, confessionem oralem non sufficere, sed vitam cognitionem & firmam persuasionem adesse debere, ex qua demum sequitur propositum, instituendi vitam ita, uti Christus praecepit atque voluit. Sine hac vita morali atque evangelica nemo Christianus esse potest, quanquam illud millies ore suo mechanicè repetat; id enim etiam psittacus, immo machina mortua, articulatis membris praedita & ita adaptata potest, nec hoc confessionis verae nomen meretur, quae semper ex viva persuasionè oritur.

- II) Hicce articulus Christiano ad salutem praepremis necessarius est. A& VIII. 37.

Ut haec thesis rite intelligatur, monendum est: a) non asserimus Christianum non oportere reliqua fidei capita scire; cuiusvis enim officium est crescere cognitione, & reddere se perfectiorem; turpissima foret negligentia, si quis non plus scire vellet, dum potest. b) Sed hoc tantum volumus, posse fieri, ut aliquis salutis iacturam non faciat qui cetera ignorat, si facultas discendi ea illi non adfuerit; posse quoque contingere, ut quis in hoc vel illo ex reliquis articulis erret, salva salute, modo error non natus sit e finibus temporalibus, & carnalibus, seu quod idem e voluntate prava. Contra nimis temerarium, immo turpe est, damnare alium, qui saepe probior est ac nos, propterea quod veritatem theoreticam, quam tamen probe & pie quaesivit, invenire non potuit. En quoniam nos iudices constituit super alios, eorumque fidem? Christus non: nam Matth. VII. 1. seqq. aliter praecepit; nec Apostoli, Paulus enim quam maxime Rom. XIV. & XV. tolerantiam urget. Neque volumus omnes superiores gentes damnare, qui probe vixerunt, atque virtuti operam dederunt, propterea quod ignorarunt Iesum esse Messiam. De his Iohannes non loquitur, aliud enim est ignorare Iesum, aliud negare.

- III) Nullo idoneo argumento evinci potest, Iohannem in nostro loco intelligere totam nostram theologiam dogmaticam, uti in compendiis proponitur, quando de confessione Christi, ut Messiae, loquitur.

Huius thesios hic est sensus: Apostolus non refert ad τὸς μὴ ἐμολογῶντας &c. eos qui v. c. peccatum originis, imaginem divinam in Adamo,

mo, &c. negant, aut in articulo de Spiritu S. de Sacra coena, baptismo &c. errant, quia alias dicendum foret, hos omnes esse antichristos; quod absurdum.

IV) Nemini consequentia imputanda est, quam ipse non perspicit.

Quando igitur nos perspicimus, v. c. posita doctrina Socinianorum Iesum non esse posse Messiam, tamen exinde concludere non possumus, Socinianos revera negare, IESVM ESSE MESSIAM; ipsi enim non perspiciunt consequentiam.

V) Arriani, Arminiani, Eutychiani, Nestoriani, Pelagiani, Pontificii &c. minime Antichristi sunt dicendi.

Perspicuum est: omnes enim hi consentientur τῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν αἰσῶνι ἐλθῆναι.

VI) Quemlibet Christianum decet το δοκιμαζέειν, neminem το κωτακρῆναι.

Tota scriptura hoc loquitur.

VII) Imitatio Christi, seu vita christiana, quae instituitur ἐν πνεύματι, optima est confessio Christi. Ioh. XIII. 35. XV. 8. coll. Matth. VII. 21. seqq.

Hic canon certe non placebit illis, qui ludunt cum phrasī: ein socinianisches Tugendpredigen. Egregie; ergone virtus vitanda est, quia Sociniani eam praecipunt? Sociniani quoque de existentia Dei persuasi sunt, ergone nos debemus Athei esse, ne aliquid cum Socinianis commune habeamus? Num forsitan magis beati erimus, si diurna nocturnaque manu versamus Apocalypsin, & ibi invenimus res portentosas, bellum cum Turcis, milites perpetuos, & alia, quam si virtuti christianae operam damus? Anet potius quicvis legere Evangelium & epistolas Iohannis, inde veram cognitionem christianam hauriet.

TANTVM.

CONSPECTVS DISSERT.

Prooemium §. I. Enarratio V. L. omnium in dicto I Ioh. IV. 3. §. 2. Diiudicatio earum, quae non proprie ad finem nostrum pertinent §. III. IV. Sententiae eruditorum de lect. λυσι & μη δυνάτοισι §. V. De antiquitate harum lectionum §. VI. VII. De bonitate earundem §. VIII. De veritate illarum §. IX. Responderet ad argumenta pro μη δυνάτοισι §. X - XII. Argumentum contra μη δυνάτοισι §. XIII. Veritas lectionis λυσι ad examen revocatur §. XIV. XV. Proponitur nova quaedam coniectura de origine harum lectionum §. XVI. Origo lectionis λυσι derivatur a similitudine literarum §. XVII. Origo lectionis μη δυνάτοισι illustratur ex more Presbyterorum & librorum veterum §. XVIII. Probabilis redditur coniectura nostra α) ex consuetudine scribendi §. XIX. β) ex observationibus grammaticis, seu canonibus criticis §. XX. Obiectiones remouentur §. XXI. Appendix, exhibens theses quasdam §. XXII. HV.

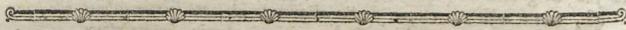

 HUMANISSIMO, ORNATISSIMOQVE
 STROTHIO

S. P. D.

IO. LVDOV. SCHVLZE.

 Quam sit egregie sperandum de illis, qui generoso quodam impetu ad literas feruntur, discant exemplo TVO omnes, qui nimis angustos sibi ponunt limites, & non nisi ex libellis, ad quos vulgaris censei solet eruditionis academicae scientia, sapiunt. Rarius quidem hoc tempore est laudabile eorum studium, qui postquam primis sublimioris scientiae principis imbuti sunt, ad altiora ascendere conantur: non defuerunt tamen omni tempore in hac bonarum literarum officina, nec adhuc desunt, qui eximio fervore ad interiora omnis disciplinae adyta feruntur. His qui praeclaram de se spem faciunt, TE etiam adiungi voluisse, laudo & impense laetor. Sanctioribus literis iam Gryphiswaldiae probe immutatus ad nos accessisti, nihilque praetermissisti, quod ad augendam ornandamque scientiam facere posset. Nec TVI TE poenitebit consilii: viam enim ingressus es, utique nullus dubito, prosequeris, quae laude & fructu non caret. Mea quidem, si qua esse posset, plane non indiges commendatione. Non possem tamen, quin alacritatem dignis laudibus celebrem, qua elaborationem huius Speciminis critici in TE suscepisti, cum primum TIRI de tractando hoc argumento, cuius dignitatem in scholis hermeneuticis commendaveram, aperirem consilium. Quae solet esse veritatis eximia vis & efficacia, ut primo statim intuitu eorum oculos feriat, qui erectioris sunt indolis & felicitioris ingenii, eam TV quoque HUMANISSIME STROTHI, es expertus. Cum enim laeto omine acciderit, ut postquam de eruenda vera lectione difficilioris, quem tractas, loci, diu multumque cogitasset, tandem, instituto cum Magnifico & Ven. SEMLERO nostro de his aliisque rebus ad amplificanda studia pertinentibus, colloquio, in novam istam, quam defendi,

dis, sententiam inciderem, longa non opus fuit institutione ad commendandum
 TIBI vel illustrandum hoc *Evangelii*. Post prima de disponendo hoc libello con-
 silia TECUM inita nihil fere reliquum habui, quod ad studia TVA conferrem.
 TVVM est hoc totum, laude, ut existimo, haud indignum Specimen, in quo
 concinnando, etsi quaedam aliter scripsissem, si TVIS mea ingerere opus fu-
 isset, TVAM tamen admiratus sum solertiam. TVA pariter sunt, quae Co-
 rollariorum nomine adiungere TIBI placuit, de quibus neminem dubitaturum
 esse existimo, quin bono a TE scripta sint animo, quem scio esse candidum
 & recti amantem. Quod reliquum est, Deum T. O. M. precor, ut Spi-
 ritu suo & gratia ea, qua nobis in re sacra versaturis quam maxime opus
 est, TIBI adsit, TVAEQUE studia aliquando civitati sacrae iubeat esse salu-
 berrima. Vale. Dabam in Academia Fridericiana
 d. XIII. Octobris, MDCCLXX.

Na 32.
g

vd 18

ULB Halle
005 367 468

3

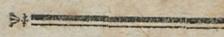
27

30

DISSERTATIO TH

VERA L
LOCI DIF

IIIO

PRA

VIRO SVMME VENERABILI, I
IOANNE LVDO

S.S. THEOLOGIAE NEC N
SORE PVBLI

FAVTORE AC

OMNIPJETATIS CVLTV A

D. XV. OCTOBRIS

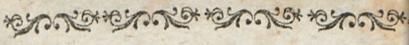
PVBLICO ERVDITORV

AV

FRIDERICVS AM

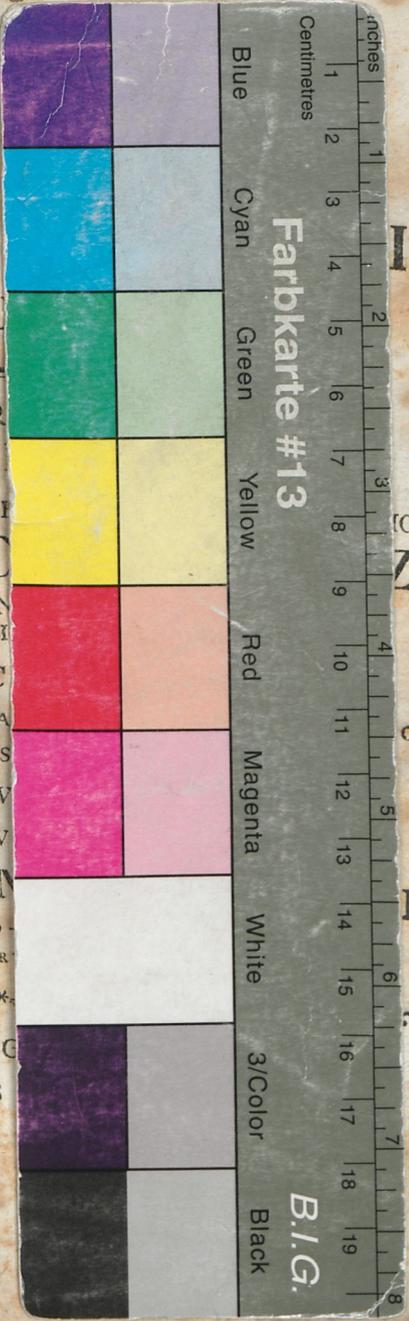
TRIBESIO

E NVMERO SENIOR

HALAE MAG

TYPIS IOANNIS

IS

ZE

H